

вчинення злочинів в одній країні, а переховування – в іншій, де немає відповідальності за конкретні протиправні діяння;

- глобалізація – складне як криміногенне, так і антикриміногенне явище, яке впливає на кількісні і якісні показники злочинності.

Література:

1. Гаргат-Українчук О. М. Детермінанти транснаціональних злочинів у сфері економіки / О. М. Гаргат-Українчук // Прикарпатський юридичний вісник. – 2014. – № 2 (5). – С. 154–165.
2. Грабазій І. А. Детермінанти злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, як різновиду транснаціональної злочинності / І. А. Грабазій // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 3 (66). – С. 37–43.
3. Дрозд О. Ю. Заходи протидії транснаціональній організованій злочинності / О. Ю. Дрозд, С. А. Шепетько // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журн. – Київ: Вид-во Міжвід. наук.-дослід. центру з пробл. боротьби з організованою злочинністю. – 2013. – № 2 (30). – С. 9–17.
4. Козаченко А. В. Феномен транснациональной преступности: Научно-практическое пособие / А. В. Козаченко, Н. В. Клёван. – Николаев: ООО «Фирма «Илион», 2009. – 408 с.
5. Кудрявцев В. Н. Социальные причины организованной преступности в России / В. Н. Кудрявцев // Организованная преступность и коррупция. – 2000. – № 1. – С. 16–17.
6. Литвинов О. М. Кримінологія: питання та відповіді / Кол. авторів: Авдеєв О. О., Васильєв А. А. та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. – Х: Золота миля, 2015. – 324 с.
7. Міняйло Н. Умови та причини транснаціональної організованої злочинності / Н. Міняйло // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – №533. – С. 120–124.
8. Шепетько С. А. Детермінанти транснаціональної організованої злочинності / С. А. Шепетько // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Ужгород, 30–31 березня 2013 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 212–215.

УДК 343.9.01:316.2

**КЛЬОВАН Неля
ВОТРИНА Олена**

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИЗНАЧЕННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Науково обґрунтоване визначення злочинності як соціального явища у кримінологічній доктрині має важливе теоретичне, методологічне і прикладне значення, а отже, вимагає обрання певних пріоритетів. При пошуку таких пріоритетів слід виходити з інтегративних позицій, що дають змогу використовувати характеристики, категорії, напрацьовані кримінологами за історію розвитку науки. Для теорії найбільш цінною є така категорія, яка найбільш точно та обґрунтовано відбиває сутність

досліджуваного явища й водночас допомагає його поглибленому вивченню.

Результати аналізу першоджерел, у яких зустрічається термін «злочинність», свідчать про початок його вживання як кримінологічної категорії у другій половині XIX століття. Стверджується, що біля її витоків стояв, зокрема, А. Ж. Кетле, а першими, хто вживав термін «злочинність», були Е.Феррі, Г. Тард, А. Лакассань, А. Принс, Е.Дюркгейм, Я. Етінгер, Ф. Ліст, П. Лафарг, М. Г. Гернет, В. Бехтерев, В. Бонгер. Сучасні дослідження злочинності ми спостерігаємо в роботах В.В. Голіни, О.М. Джужи, В. М. Дрьоміна, В. О. Тулякова, А. А. Музики, В. І. Шакуна, інших.

Вивчаючи питання про суть злочинності як соціального феномена в сучасну епоху і ставлячи за мету виявлення її специфіки в процесі соціальних змін, слід приділити увагу її визначенню, оскільки в дефініції закладаються основні і сутнісні ознаки терміну, що визначається.

До початку 90-х років упродовж тривалого часу пануючим у радянській кримінології, якщо виключити ідеологічну складову, було визначення поняття злочинності як соціально-правового явища, що змінюється та включає в себе сукупність усіх злочинів, що вчинені в даному суспільстві за даний період, і характеризується певними кількісними та якісними показниками. Близьке до наведеного визначення пропонує О.М. Литвак, який розглядає злочинність як відносно масове явище кожного суспільства, що складається з сукупності окреслених кримінальним законом вчинків, скоєних на тій чи іншій території протягом певного часу [1, 37]. Тут прослідковується три умовних блоки: соціальність та пов'язані з нею ознаки, сукупність злочинних діянь як форма реалізації явища у конкретних фактах, просторово-часова ознака як критерій статистичного вимірювання явища.

Більшість вчених вирізняють своєрідний зміст визначення, запропонованого А. Ф. Зелінським, а саме: масовий прояв деструктивності в поведінці людей, що проявляється в системі передбачених кримінальним законом діянь, які вчинені на даній території або серед членів певних соціальних груп упродовж одного року або певної його частини [2, 24-25].

Деякі вітчизняні кримінологи пропонують включити до визначення злочинності такі додаткові ознаки, як відносно усталене, самодетермінуюче, антагоністичне явище, яке характеризується кількісними та якісними показниками [3, 43; 4, 59]; а також такі, що тягнуть за собою негативні наслідки для суспільства та людей і спричиняють шкоду суспільству [5, 47]; розуміння під злочинністю комплексу соціально обумовлених діянь [6, 2].

Інтерес представляють визначення, наведені в спеціалізованих виданнях: антисоціальне, деструктивне, відносно масове, історично мінли-

ве явище, що має певну територіальну та часову поширеність, суспільно небезпечна поведінка суб'єктів кримінально-правових відносин, яка становить собою статистичну сукупність злочинів, що визначаються кримінальним законом у відповідності з кримінально-правовою політикою держави [7, 166] та навчальних виданнях: негативне соціальне, історично мінливе правове явище, що полягає у вчиненні частиною членів суспільства вчинків, які заподіюють шкоду іншим членам суспільства або суспільству в цілому, відповідальність за які передбачена кримінально-правовими нормами [5, 42].

Проте у всіх визначеннях також присутні вказані вище блоки, хоча вони можуть мати більше чи менше ознакове наповнення та деталізацію, а спір йде про те, які саме сутнісні ознаки злочинності мають бути включені до дефініції та про конкретизацію термінів.

В контексті даної проблематики слід звернутися також до тих фундаментальних праць з кримінології, які показують, що злочинність має усвідомлюватися дещо ближче до соціально-філософсько-правового явища, без перевантаження окремими притаманними злочинності ознаками, і які розглядають злочинність як феномен суспільного життя у вигляді неприйнятної та небезпечної для суспільства масової, відносно стійкої, кримінальної активності частини членів цього суспільства [8, 47]. Даний підхід має місце в окремих сучасних дослідженнях. Так, нам імponує розуміння злочинності, представлене Дрьомінім В.М., який розглядає соціальну природу злочинності через обґрунтування інституалізації злочинної поведінки і зазначає, що широка розповсюдженість злочинної поведінки в суспільстві створює об'єктивні та суб'єктивні основи для інституціоналізації окремих кримінальних практик, а механізм такої інституціоналізації пов'язаний з практичною діяльністю людей [9, 18].

Аналіз подібних точок зору свідчить про різний підхід до категорії «злочинність», що виступає відображенням певної плюралістичності та демократизації кримінологічної думки. Усвідомлення кримінологічного поняття злочинності поступово набуло певного дуалістичного підходу, як засвідчує М. Вербенський, перший із яких передбачає системне визначення злочинності з урахуванням найбільш суттєвих ознак цього явища, другий – ґрунтується на предметно-сутнісному понятті злочинності та відмовою при формулюванні від її характеристики як сукупності злочинів (механічної, арифметичної суми злочинних посягань) та інших ознак, оскільки останні більше стосуються саме виміру злочинності [10, 107].

Отже, злочинність в її широкому розумінні має розглядатися переважно з позицій явища. Кримінологічні дослідження злочинності характеризуються дуалістичністю, що не заперечує, а навпаки відображає діалектичний підхід до пізнання явища і його сутності. Тому злочинність мо-

жна розглядати як феномен або об'єктивну закономірність суспільного життя, яка є соціально шкідливою, деструктивною (антисоціальною) та небезпечною, проявляється у формі кримінальної активності частини членів суспільства або множині (системі, сукупності) злочинів, має просторово-часові характеристики статистичного вимірювання. Дефініції, які містять більший перелік ознак злочинності, що розкривають її структуру, слід вважати як визначення злочинності у вузькому розумінні.

Важливу роль відіграє те, що злочинність є саме соціальним явищем та результатом суспільного розвитку в соціально-економічній, суспільно-моральній, політичній та інших сферах, наслідком його патології та дезорганізації. Соціальні фактори визначаються не лише поширення злочинності, але і її зміст. Злочинність як соціальний феномен, пов'язаний сукупністю певних факторів, тобто існує зворотній зв'язок, узагальнена взаємодія між соціальними факторами, що є причинами та умовами злочинності, а також високий рівень злочинності сприяє збереженню та навіть посилюванню даних факторів.

Література:

1. Литвак О. М. Держава і злочинність: монографія / О. М. Литвак. – К.: Атіка, 2004. – 304 с.
2. Зелінський А. Ф. Кримінологія: навч. посібник / А. Ф. Зелінський. – Х.: Рубікон, 2000. – 240 с.
3. Лихолоб В. Г. Кримінологія: учебник для учеб. заведений МВД Украины / В. Г. Лихолоб, В. П. Филонов, О. И. Коваленко, А. Е. Михайлов; под ред. В. Г. Лихолоба и В. П. Филонова. – К.: Донецк, 1997. – 398 с.
4. Курило В. І., Михайлов О. Є., Яра О. С., Кримінологія. Київ, 2006. – 192 с.
5. Джужа О. М. Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2 кн. Кн. 1 / О. М. Джужа, П.П.Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
6. Шиханцов Г. Г. Кримінологія: учебник для вузов / Г. Г. Шиханцов. – М.: Зерцало-М., 2001. – 368 с.
7. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монография / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко. – Х.: Основа, 2003. – 368 с.
8. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т.5. – Х.: Право. – 2008.
9. Дрьмін В. М. Інституційна концепція злочинності // Правова доктрина України [у 5 т.]. – Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.]; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – Х.: Право, 2013. – 1240 с.
10. Вербенський М. До питання розуміння поняття «злочинність» у кримінологічній теорії: генеза та сучасний стан / М. Вербенський // Публічне право. – 2012. – № 3(7). – С. 104–109.